

บทที่ 2

การปฏิรูปศาสนา

การปฏิรูปศาสนา (Reformation) มีลักษณะเป็นขบวนการ เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบการเปลี่ยนแปลงระบบความคิดของมนุษย์จากยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ลัทธิมนุษยนิยมที่เน้นถึงคุณค่าของมนุษย์ และความปรารถนาในเสรีภาพของมวลมนุษย์ สิ่งเหล่านี้กระตุ้นให้คนในสังคมยุโรปขณะนั้นแสวงหาเสรีภาพทางศาสนาด้วย กล่าวคือ เมื่อเกิดความคิด ความเชื่อว่ามีมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐ มีค่า มีศักดิ์ศรี และเมื่อมนุษย์เป็นบุตรขององค์พระผู้เป็นเจ้า เป็นการสร้างสรรค์ของพระองค์ท่าน มนุษย์จึงสามารถจะเข้าใจ และเข้าถึงพระเจ้าได้ด้วยตัวของมนุษย์เอง ไม่มีความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันสงฆ์เป็นผู้บงการหรือเป็นตัวกลางในการที่มนุษย์จะติดต่อกับพระเจ้า

นักปฏิรูปศาสนาที่สำคัญ นักปฏิรูปศาสนาคนแรกที่ทำให้การปฏิรูปศาสนาเกิดเป็นผลขึ้น จนทำให้เกิดนิกายศาสนาใหม่ขึ้น คือ นักบวชชาวเยอรมันชื่อ มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther ค.ศ. 1485 - 1546) ต่อมามีนักปฏิรูปอื่น ๆ อีก กล่าวคือ อุลริค ซวิงลี (Ulrich Zwingli ค.ศ. 1484 - 1531) และ จอห์น คาลแวง (John Calvin ค.ศ. 1509 - 1564)

ทว่าขบวนการปฏิรูปทางศาสนานี้มิได้เกิดจากลัทธิของ มาร์ติน ลูเธอร์ เท่านั้น หากมีมาก่อนแล้วเริ่มมาแต่ มาซิลิโอ แห่งปาตัว (Marsiglio of Padua ค.ศ. 1275-1343) วิลเลียม แห่งอ็อกแคม (William of Occam) (d.1350) และคนในสมัยเดียวกันนั้น ขบวนการปฏิรูปทางศาสนาในส่วนหนึ่งเป็นงานต่อเนื่องจากขบวนการนักบวชปฏิรูป (Conciliar Movement) ซึ่งเรียกร้องต้องการให้จำกัดอำนาจสันตปาปาลง โดยให้มีระบบผู้แทน (Voting by Nations) ในการปกครององค์การคริสต์ อันเป็นสิ่งแสดงถึงความรู้สึกชาตินิยม ในคคิของลูเธอร์หรือแม้แต่คาลแวง จึงมีข้อคิดหลายอย่างที่ได้เคยรู้จักคุ้นกันมาแล้วจากบรรดานักปฏิรูปสมัยก่อน ๆ นอก

จากนั้นขบวนการปฏิรูปทางศาสนายังเป็นผลเกิดจากความล้มเหลวของความพยายามฝ่ายองค์การคริสต์ที่จะจำกัดวงของความขัดแย้งในปี ค.ศ. 1517

ขบวนการปฏิรูปทางศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 แตกต่างจากบรรดาขบวนการปฏิรูปศาสนาของกลุ่มนักบวชปฏิรูปในอดีต ส่วนหนึ่งเพราะว่า ผู้นำของขบวนการนี้ยืนยันต้องการบูรณะทั้งในด้านหลักกฤษฎีและการจัดระเบียบองค์กรด้วย แต่ลูเธอร์ก็มีได้ต่างไปจากนักบวชปฏิรูป ซึ่งตระหนักถึงความเสื่อมทรามในสำนักสันตปาปา ไม่พอใจที่เงินรายได้จากวัดในประเทศของตนหลังไหลไปสู่โรม และความไม่พอใจต่อการแทรกแซงขององค์การคริสต์ในเรื่องฝ่ายฆราวาส ถึงแม้ว่าผลจากการกระทำของมาร์ติน ลูเธอร์ จะออกมาในรูปของการปฏิวัติในสายตาของศาสนจักร ทว่าจุดมุ่งหมายอันแท้จริงโดยส่วนตัวของลูเธอร์ก็ยังคงกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิรูปมากกว่า ผลจากการบีบคั้นของสภาพแวดล้อมที่ควรจะต้องคำนึงถึงนั่นเองผลักดันให้ลูเธอร์กลายเป็นนักปฏิวัติไป

อย่างไรก็ตาม การที่เหตุการณ์จะขยายขอบเขตไปเพียงใดขึ้นอยู่กับสังคมที่จะตอบรับทัศนคติใหม่ของชาวยุโรปอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการฟื้นฟูวิทยาการได้เตรียมใจคนไว้รับสิ่งแปลกใหม่อย่างใดก็ได้ นักมนุษยนิยมคริสเตียน ถึงจะไม่มีจุดมุ่งหมายล้มล้างศาสนา เพียงต้องการการปรับปรุง แต่ข้อเขียนที่วิจารณ์ศาสนจักรในแง่ต่าง ๆ ทำให้คนเกิดความเคียดชังเมื่อมารวมกับปัญหาทางเศรษฐกิจของชนกลุ่มใหม่ที่มีอิทธิพลในสังคม ขอบเขตการตอบรับจึงขยายกว้างมากขึ้นชนชั้นกลางชาวยุโรปมีความสนใจในศาสนาน้อยลงเมื่อมีการขัดผลประโยชน์ทางการค้า พ่อค้าเริ่มคิดว่าความจนเป็นความชั่วร้ายของสังคมมิใช่คุณธรรมอีกต่อไป พื้นฐานดังกล่าวเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ช่วยสานให้ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ไปสู่จุดที่ตกลงกันไม่ได้

สาเหตุปัจจุบันที่นำไปสู่การปฏิรูปศาสนาของลูเธอร์ เป็นความขัดแย้งเรื่องการทำวัคนำโบไถ่บาป (Indulgence) มาขายให้กับประชาชน

ทำไมคนจึงเชื่อกันในเรื่องโบไถ่บาป ชาวคาทอลิกยึดมั่นกันว่า มนุษย์จะได้รับความรอดได้ด้วยมีความศรัทธาในพระเจ้า (Faith) และการประกอบกรรมดี (good works) เช่น การอดอาหาร (Fast) การจาริกแสวงบุญ (Pilgrimages) เป็นต้น แต่เพราะว่ามนุษย์มีบาปมากจนไม่อาจทรมานตนเองเพื่อล้างความผิดของตนในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นหลังจากตายไปแล้วก็ต้องเดินทางไปยังไฟชำระ (Purgatory) อันเป็นสถานที่ชำระล้างสำหรับการรับโทษเพื่อ

ชดใช้บาปก่อนที่จะไปสวรรค์ จุดนี้เองที่ว่าอย่างไรจะไม่ต้องมาชดใช้บาป ซึ่งทางศาสนาได้อธิบายว่า เพราะวาระบรรดาพระชั้นผู้ใหญ่ต่าง ๆ ได้ประกอบกรรมดีไว้มาก จนเกินกว่าที่ตนเองจะใช้ในการล้างบาป โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเยซูได้เสียสละไว้มาก จึงมีความดีเหลืออยู่อีกมาก ความดีเหล่านี้มารวมกันเรียกว่า คลังแห่งความดี (Treasury of Merit) และสันตปาปาจะใช้ความดีเหล่านี้เองช่วยมนุษย์ไม่ว่าตายหรือเป็นให้ไ้พ้นจากบาปทั้งหมด จึงเท่ากับว่าสันตปาปาเป็นผู้ผูกขาดการไปสวรรค์ คนเยอรมันโดยทั่วไปจะเชื่ออย่างสนิทใจว่ามนุษย์เราโดยลำพังจะไม่สามารถเข้าถึงพระเจ้าได้ จึงยังเชื่อในเรื่องโบโลบาป เมื่อตนเองไม่มีเงินซื้อหาได้จึงมีความไม่พอใจ สาเหตุความไม่พอใจขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ ไม่พอใจในการบริหารงานของสำนักสันตปาปา ไม่พอใจว่าเหตุใดสันตปาปาจึงใช้อำนาจผูกขาดการให้โบโลบาปแก่ชาวคริสต์ ไม่พอใจการบริหารงานของสงฆ์โดยทั่วไป ตลอดจนการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความดีงามของสันตปาปา เป็นต้น

สาเหตุที่การขายโบโลบาปกลายเป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นมา คือในปี ค.ศ. 1514 สันตปาปา ลีโอที่ 10 (Leo X ค.ศ. 1513-1521) ต้องการเงินเป็นจำนวนมากเพื่อไปสร้างวิหารเซนต์ปีเตอร์ที่กรุงโรมพระองค์ได้ไปตกลงกับสังฆราชอัลเบิร์ตแห่งมายานส์และธนาคารฟูกเกอร์ (Fuggers) แห่งออกซ์เบิร์กว่าสังฆราชอัลเบิร์ตได้ยืมเงินจากธนาคารมาให้กับสันตปาปาเพื่อซื้อตำแหน่งสังฆราชและยังไม่ได้ใช้ สันตปาปาจึงตกลงกับธนาคารอนุญาตให้ธนาคารเป็นผู้ขายโบโลบาป โดยครึ่งหนึ่งของเงินที่ได้จะเป็นของธนาคาร ถือว่าเป็นการใช้หนี้สินให้แก่สังฆราชอัลเบิร์ต เงินอีกครึ่งหนึ่งสันตปาปาจะเป็นผู้รับไปใช้จ่ายในการสร้างวิหารใหม่ การซื้อขายโบโลบาปครั้งนี้ พระรูปหนึ่งชื่อ โยฮัน เททเซล (Johann Tetzel) จะเป็นผู้รับไปจัดการ สันตปาปาอนุญาตให้ขายได้ทั่วไปทุกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเยอรมนี แต่ยกเว้นกรุงโรม สรุปได้ว่า ได้เกิดเป็นการค้าขายความรอดขึ้น ซึ่งผิดไปจากจุดประสงค์ดั้งเดิม

ลูเธอร์ได้เขียนคำประท้วงอ้างความไม่ถูกต้อง ที่สำนักสันตปาปาผูกขาดการให้โบโลบาป และการที่นำโบโลบาปมาจำหน่าย คำประท้วงคิดว่าที่หน้ามหาวิทยาลัยวิทเทนเบอร์ก (Wittenberg) ในปี ค.ศ. 1517 คำประท้วงนี้มีจำนวน 95 ข้อ เรียกว่า “หลัก 95 ข้อ” (Ninty-Five Theses) อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาย้อนหลังไปในอดีต พฤติกรรมที่สำนักสันตปาปานำโบโลบาปมาขายเป็นเงินนั้นมิใช่เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นครั้งแรก กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1300 สันตปาปาบอนนิเฟสที่ 8 (Boniface VIII ค.ศ. 1294-1303) ประกาศว่า การเสียสละของพระเยซูที่ทรง

รับกรรมทานเพื่อไถ่บาปมนุษย์นั้นเป็นมหากุศลที่ประมาณค่ามิได้ ซึ่งพระองค์ได้ทรงอุทิศให้ แก่วัดเพื่อใช้สำหรับไถ่บาปมนุษย์ จะเป็นการไถ่โทษบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ และในปีนั้นเองสันตปาปาบอนนิเฟสก็ออกโครงการว่าในปี ค.ศ. 1300 และทุก ๆ ร้อยปีหลังจากนั้น ผู้ใดที่เดินทางจาริกบุญไปสารภาพยังวิหาร เช่นปีเตอร์ และเซนต์ปอลที่อยู่นอกกรุงโรม จะได้รับการยกโทษที่เกิดจากบาปทั้งหลายที่ตนได้กระทำไว้โดยสิ้นเชิง ในปี ค.ศ. 1343 สันตปาปาเคลม องค์ที่ 6 (Clement VI ค.ศ. 1342-1352) ทรงเห็นว่าวิธีการนี้เป็นที่นิยมมาก จึงเปลี่ยนจากทุก ร้อยปีมาเป็นทุก ๆ 50 ปี และมาถึงจุดของการถูกวิพากษ์วิจารณ์ คือในปี ค.ศ. 1476 สันตปา ปาซิกซ์ตัส ที่ 4 (Sixtus IV ค.ศ. 1471-1484) ได้ทรงเปลี่ยนการลดหย่อนโทษทางศาสนา กลาย เป็นวิธีการหาเงินอย่างเปิดเผย โดยพระองค์กำหนดการขายใบไถ่บาปทางองค์การศาสนา ไม่ เพียงแต่จะขายให้กับผู้ใดแสดงว่าสำนึกในความผิดของตนอย่างจริงจังเท่านั้น แต่การขายใบไถ่ บาปด้วยเงินนี้อาจครอบคลุมไปถึงผู้ที่ตายไปแล้วด้วย และเพิ่มข้อประกันต่าง ๆ อีก ซึ่งเกือบ จะเป็นการประกันภัยด้วยซ้ำไป อาทิเช่นโฆษณาว่า “...การไถ่บาปประเภทนี้เป็นการช่วยเหลือ ที่ไม่เคยได้กระทำมาก่อนเลย และเหมาะสมที่สุดสำหรับผู้ที่ต้องออกทะเล”¹

สาเหตุพื้นฐานที่นำไปสู่การปฏิรูปศาสนา

1. ปัญหาด้านการเงินของสำนักสันตปาปา สำนักสันตปาปามีปัญหาเรื่องการเงินจึง ได้ดำเนินวิธีการขายใบไถ่บาป แทนที่จะให้กับประชาชนทั่วไปที่ทำความดี อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันว่า “วัด” เป็นสถานที่ร่ำรวย จึงไม่น่ามีปัญหาด้านการเงิน รายได้ของวัดใน คริสต์ศาสนามีหลายทาง กล่าวคือทางที่หนึ่ง ได้แก่จำนวนที่ดินอันมากมาย อาทิในคริสต์ ศตวรรษที่ 16 ในเขตแดนเยอรมนีจะมีที่ดินของสงฆ์ถึงหนึ่งในสามของที่ดินทั้งหมด หรือใน ฝรั่งเศสหนึ่งในห้าของที่ดินทั้งหมดก็เป็นของวัดและนอกจากจะมีรายได้จากค่าเช่าที่ดินแล้ว ที่ดินส่วนที่พระเพาะปลูกกันเองก็ยังสามารถทำได้ให้มาก เงินรายได้ทางที่สองเป็นเงินภาษีที่คริส เตียนจะต้องมีการจ่ายให้กับวัด ซึ่งเงินบำรุงวัดนี้แบ่งออกเป็นหลายประเภท ดังนี้

1. เงินปี (Annates) ภาษีประเภทนี้เรียกเก็บจากฆราวาสครั้งแรกเมื่อตอนทำสงคราม ครุเศดเพื่อจะนำเงินไปใช้ในการทำสงคราม เมื่อสงครามเลิกแล้วเงินประเภทนี้ทางวัดก็ยังคง เรียกเก็บแต่ถูกนำมาใช้ในกรุงโรม

2. เงินค่าธรรมเนียมจากสังฆราชที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่ (Pallium)
3. การขายตำแหน่งทางศาสนา
4. ภาษีรายได้ของบุคคล (Tithe) โดยเก็บจาก 1 ใน 10 ของรายได้ทั้งหมด
5. ค่าธรรมเนียมในการประกอบพิธีทางศาสนา
6. รายได้จากศาล (ศาลศาสนา)
และอื่น ๆ

ปัญหาการเงินของสำนักสันตปาปาเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้จ่ายเงินมากมายเกินกว่ารายรับที่มีอยู่ กล่าวคือสันตปาปาหลังสมัยฟื้นฟูวิทยาการหลายพระองค์มุ่งในทางสร้างศาสนจักรให้เป็นอำนาจทางการเมืองของอิตาลี ด้วยการทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์ ศิลปะ การศึกษา และมีความเป็นอยู่อย่างหรูหรา มากกว่าจะมีบทบาทในฐานะผู้นำทางศาสนา อาทิ สันตปาปา นิโคลาสที่ 5 (Nicolas V ค.ศ. 1447 - 1455) พระองค์เป็นสันตปาปาองค์แรกของยุคฟื้นฟูวิทยาการ เป็นผู้รักหนังสือมากจนกระทั่งใช้เงินเป็นจำนวนมากเพื่อซื้อหนังสือ หรือการที่จ่ายค่าจ้างแปลงานของโฮเมอร์เป็นทองคำถึง 10,000 แท่ง เป็นต้น ถึงแม้จะกล่าวได้ว่าพระองค์เป็นนักมนุษยนิยมด้วยผู้หนึ่ง ต้องการจะให้โรมเป็นศูนย์กลางของวิทยาการต่าง ๆ งานของพระองค์ช่วยส่งเสริมความคิดแบบใหม่ แต่ก็นำมาซึ่งปัญหาทางการเงินของศาสนจักร หรือ สันตปาปาจูเลียสที่ 2 (Julius II ค.ศ. 1503-1513) เริ่มงานสร้างโบสถ์เซนต์ปีเตอร์ และสิ่งอื่นๆ อีกที่งดงาม ทว่างานเชิงฆราวาสอำนาจจักรของสำนักสันตปาปาจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อมาถึงสมัยของสันตปาปา ลีโอที่ 10 ซึ่งได้ชื่อว่าสุรุ่ยสุร่าย จึงทำให้สถานะด้านการเงินเข้าสู่ภาวะวิกฤต ลีโอที่ 10 แก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจโดยใช้มาตรการบีบบังคับ และนอกจากนั้นยังได้ทำใบไถ่บาปออกจำหน่ายอย่างกว้างขวาง ขายตำแหน่งชั้นสูงในทางศาสนา ยืมเงินจากมิตรสหายและจากธนาคาร รวมทั้งได้มีนำเครื่องเพชรเครื่องทองของตำแหน่งสันตปาปาไปจำหน่าย แต่กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอแก่การใช้จ่าย

2. ปัญหาด้านเกียรติภูมิของพระสันตปาปา เกียรติภูมิของสันตปาปาไม่อาจฟื้นกลับมารุ่งเรืองเต็มที่ได้อีกแล้วนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ “การคุมขังแห่งบาบิโลน” (Babylonian Captivity) เหตุการณ์ที่กษัตริย์ฝรั่งเศสได้อัญเชิญพระสันตปาปาจากกรุงโรมไปพำนักที่เมืองอาวิญอง เมืองเล็ก ๆ ทางตอนใต้ของฝรั่งเศส สถานภาพของสันตปาปาเท่ากับตกอยู่ภายใต้อำนาจ

ของกษัตริย์ฝรั่งเศสมีผลทำให้ประชาชนบางกลุ่มเกิดความเสื่อมศรัทธาในความเป็น
สากลของพระสันตปาปา ยิ่งกว่านั้น สมัยเริ่มต้นยุคใหม่ โดยทั่วไปสถานะอำนาจของสันต
ปาปาก็ลดลงอยู่แล้วเนื่องจากการเกิดกษัตริย์ใหม่ๆ ขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นท้องถิ่น มิใช่ลักษณะ
สากลเช่นสมัยก่อน กษัตริย์ใหม่เหล่านี้ต้องการมีอำนาจและควบคุมศาสนาในอาณาจักรของตน
เอง เช่น เฟอร์ดินาน และพระราชนิโฆลาเบลล่าแห่งสเปนได้ทำตนเป็นผู้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทาง
ศาสนาในสเปนเอง พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 ของฝรั่งเศสก็มีอำนาจนี้ตามข้อตกลงแห่งโบโลญญา
(Concordat of Bologna ค.ศ. 1516) รัฐสภาอังกฤษก็มีการตรากฎหมายในกลางคริสต์ศตวรรษ
ที่ 15 จำกัดอำนาจของสันตปาปาในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทางศาสนา ถึงแม้ว่าการบังคับใช้จะ
ไม่สมบูรณ์ก็ตาม

การบริหารงานองค์กรคริสต์หรือศาสนจักรของพระสันตปาปาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้
ให้เกิดวิกฤตมิลดลง สันตปาปาซิกส์ตัสที่ 4 กระทำตนเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครแห่งหนึ่ง
พระองค์ทรงละนโยบายทำศึกกับพวกเติร์กศัตรูศาสนา หันมาสนใจในการสร้างอำนาจทาง
อาณาจักรของสันตปาปาในอิตาลีให้เข้มแข็งขึ้น ใช้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือนัยหนึ่ง
การปกครองระบบเผด็จการ การที่พระองค์เข้ามาเล่นการเมืองอย่างเต็มที่ จึงทรงเว้นความสน
ใจต่อกิจการทางศาสนาอันทำให้เกิดวิกฤตทางศีลธรรมของสำนักสันตปาปาตกต่ำลงความ
เสื่อมใสของประชาชนเริ่มเสื่อมถอยลงไปอีกเมื่อสันตปาปาอินโนเซนต์ที่ 8 (Innocent VIII
ค.ศ. 1484 - 1492) ซึ่งมีข้อครหาจากการที่ยอมรับว่ามีบุตร และจากกรรมของสันตปาปา อเล็ก
ซานเดอร์ที่ 6 (Alexander VI ค.ศ. 1492-1503) นำเอาสถาบันศาสนาเข้าพัวพันกับเหตุการณ์
การเมืองระหว่างประเทศในฐานะผู้ดำเนินหมากรุกการเมือง ดังนี้ เป็นต้น

3. ความไม่พอใจต่อความเสื่อมพระวินัยของสงฆ์ วินัยของพระในด้านความเป็นอยู่
ของพระสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไป ก็เรียกได้ว่าสมควรแก่เวลาที่จะปฏิรูปแล้ว สภาพความเป็นอยู่ที่วุ่น
วายอยู่กับเหตุการณ์ทางโลกของเจ้าหน้าที่ศาสนา ถึงแม้ว่าจะมีการปฏิรูปกันมาหลายครั้งแล้วก็
ตาม แต่สำนักบวชใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นโดยอ้างเพื่อแก้ไขปรับปรุงสำนักบวชเก่าก็ยังคงกระทำใน
สิ่งเดิมที่ ตนอ้างจะแก้ไข สถาบันศาสนาจึงถูกโจมตีมาโดยสม่ำเสมอ และมารุนแรงขึ้นทุกทีใน
คริสต์ศตวรรษ ที่ 16 หนังสือสื่อเขียนดากดางตีพิมพ์ออกมาหลายชุดและได้รับความสนใจจาก
ประชาชนเป็นอันมาก ในสมัยนี้เรื่องที่ถูกกล่าวถึงกันมากนอกจากการเสื่อมด้านศีลธรรมของพระ
สงฆ์แล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวกับการขาดความรู้ งามาย และคลังไคล้ในทฤษฎีเก่า ๆ เพิ่มขึ้นอีก

4. สภาพทางการเมืองของหมู่รัฐเยอรมัน หมู่รัฐเยอรมันในคริสต์ศตวรรษที่ 15 - 16 เรียกได้ว่าแตกต่างไปจากสภาพของฝรั่งเศส สเปน หรืออังกฤษอยู่มาก เพราะขาดขบวนการที่จะนำไปสู่การรวมชาติและถ้าความรู้สึกเรื่องการรวมชาติจะมีอยู่บ้างก็เฉพาะบรรดาผู้ครองแคว้นบางแคว้นเท่านั้น เยอรมนีหลังระบบฟีวคัลมีแต่ความวุ่นวายขาดเสถียรภาพทางการเมือง ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน กษัตริย์ราชวงศ์แฮปสเบิร์กซึ่งน่าจะกุมอำนาจส่วนกลางของอาณาจักรไว้ได้ก็ทำไม่สำเร็จ เนื่องจากขาดขบวนการทางการเมืองที่จะช่วยสนับสนุนรัฐบาลกลางให้มีอำนาจมากขึ้น ราชวงศ์แฮปสเบิร์กมีอำนาจเฉพาะทางด้านตะวันตก ได้แก่ ประเทศต่ำ (Low Countries) เบลจิกันดี และด้านตะวันออก คือ โปแลนด์ และส่วนตอนใต้เท่านั้น และยิ่งกว่านั้นยังจะต้องเผชิญกับการคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้านอัน ได้แก่ฝรั่งเศสทางตะวันตก และเติร์กทางตะวันออกเฉียงใต้ การที่ต้องเข้าพัวพันกับภาวะสงครามเสมอ ๆ ทำให้เสถียรภาพทางการเมืองเลวลงไปอีก และนั่นหมายถึงการขาดการพัฒนาภายในประเทศตามมามาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทว่าอัตราประชากรเพิ่มขึ้น เงินเพื่อ สินค้าราคาสูง รัฐบาลกลางพยายามช่วยเหลือด้วยหลายวิธีการด้วยกัน ทว่าล้มเหลว สิ่งนี้เป็นสภาพทั่วไปของยุโรปก็จริง แต่สภาพของเยอรมันไม่เหมือนกับยุโรปส่วนอื่น ๆ ชาวนาเยอรมันผูกพันอยู่กับที่ดินของศาสนจักรอยู่มาก วัดในเยอรมันมีสถานะเป็นเจ้าของที่ดิน ปฏิกริยาที่ต่อต้านศาสนาจึงมาจากสองทางคือ ด้านความเชื่อและปัญหาเศรษฐกิจ จึงทำให้ประชาชนในเยอรมันมีปฏิกริยาตอบรับการกระทำของลูเธอร์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสาเหตุด้านเศรษฐกิจของศาสนจักรมิใช่สาเหตุที่แท้จริง เป็นเพียงชนวนของเรื่อง เหตุการณ์จะคล้อยคลึงกับการปฏิรูปหรือปฏิวัติทางการเมืองที่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไปที่ว่า จุดของการแตกหักมิใช่เหตุผลที่แท้จริง เป็นแต่เพียงข้อวิฤตการณ์เท่านั้น

ประวัติของลูเธอร์ มาร์ติน ลูเธอร์ เกิดในไอสเลเบน (Eisleben) ในแคว้นแซกโซนี ในครอบครัวชนชั้นระดับล่าง เป็นบุตรของชาวนาผู้มีฐานะอิสระ แต่เป็นครอบครัวที่มีศรัทธาแก่กล้าและเคร่งระเขียบจัดในปี ค.ศ. 1501 ลูเธอร์เข้ามหาวิทยาลัยแห่งเออร์เฟิต (Eufurt) ซึ่งเป็นสถาบันศึกษาที่มีชื่อเสียงที่สุดของเยอรมนีเวลานั้น เขาเป็นนักศึกษาที่มีผลการเรียนดีเยี่ยม และเออร์เฟิตก็ให้บรรยากาศกระตุ้นส่งเสริมในทางปัญญาแนวคิด ที่นี้เองลูเธอร์กลายเป็นศิษย์ของบรรดาครูที่สอนความคิดของวิลเลียมแห่งอ็อคคัม (William of Occam) ลูเธอร์อยู่ที่เออร์เฟิตเป็นเวลาถึง 4 ปี ในปี ค.ศ. 1505 ลูเธอร์จึงเข้าศึกษาวิชากฎหมาย แต่การศึกษา

กฎหมายของเขามีระยะสั้นมาก ในช่วงระยะเวลาเพียง 2 เดือน ลูเธอร์ออกจากโรงเรียนกฎหมาย และได้เข้าวัดบวชในนิกายอ็อกัสติเนียน (Augustinian) ซึ่งลูเธอร์ได้ศึกษาและทำการทดสอบอย่างเต็มที่ ลูเธอร์ศึกษาอบรมอยู่ถึง 2 ปีเพื่อเตรียมเป็นพระ แล้วก็ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ในปี ค.ศ. 1508 เขาได้รับแต่งตั้งจากพระเจ้าเฟรเดอริกแห่งแซกโซนีให้เป็นผู้บรรยายวิชาจริยธรรมของอริสโตเติลที่มหาวิทยาลัยวิทเทินเบอร์ก ค.ศ. 1512 เขาได้รับปริญญาเอกทางปรัชญา และได้เป็นศาสตราจารย์วิชาปรัชญาที่มหาวิทยาลัยวิทเทินเบอร์ก

ปี ค.ศ. 1510 ลูเธอร์ได้เดินทางไปยังกรุงโรม และได้พบเห็นข้อเสื่อมทรามต่าง ๆ ของสำนักสันตปาปา ทำให้เขาเกิดความคิดจะปฏิรูปศาสนาขึ้น แต่ลูเธอร์ก็มิได้ทำการอย่างใดเป็นการแตกหักกับพระสันตปาปา แม้อีกสี่ปีต่อมาคือในปี ค.ศ. 1517 เมื่อเขาประกาศ “หลัก 95 ข้อ” อันมีชื่อเสียงของเขาก็เป็นการโจมตีความเสื่อมทรามของการประพดิมัวมาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ที่สำคัญ “หลัก 95 ข้อ” ที่คิดไว้ที่มหาวิทยาลัยวิทเทินเบอร์ก มีใจความพอสรุปได้ดังนี้ ประการแรก ลูเธอร์เห็นว่าพระสันตปาปาไม่ควรนำเงินจากเยอรมนีไปสร้างวิหารเช่นปีเตอร์ ส่วนประการที่สอง สันตปาปาไม่ได้มีสิทธิผูกขาดหรือควบคุมการที่มนุษย์จะไปยังสถานไฟชำระ

กล่าวโดยที่จริงแล้วลูเธอร์เองมิได้คิดว่าคำประท้วง 95 ข้อของเขาจะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางดังที่เกิดขึ้น เมื่อคำประท้วง 95 ข้อได้ถูกตีพิมพ์ออกเป็นทั้งภาษาละตินและเยอรมันได้มีผลทำให้สถิติการขายใบไถ่บาปลดต่ำลง นิกายโดมินิกันซึ่งเทศาภิบาลสังกัดอยู่ได้ขอให้สันตปาปาจัดการกับลูเธอร์ แต่เนื่องจากอเล็กเตอร์เฟรเดอริก (Frederick, the Wise) ผู้ครองแคว้นแซกโซนีให้ความสนับสนุนลูเธอร์อยู่เบื้องหลัง เหตุผลทางการเมืองดังกล่าวสันตปาปาตีโองจึงเกิดความลังเลใจในการจะจัดการขั้นเด็ดขาดกับลูเธอร์ อย่างไรก็ตาม การกระทำของลูเธอร์ถึงแม้จะมีได้เจตนาจะแสดงตนว่าเป็นปฏิปักษ์กับสันตปาปา ก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่บรรดานักการศาสนาที่เคร่งครัด โจฮัน เอ็ค (Johann Eck) นักเทววิทยาชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียงได้ขอเปิดอภิปรายกับลูเธอร์ การอภิปรายได้จัดขึ้นในเดือนกรกฎาคม ปีค.ศ. 1519 ที่เมืองไลป์ซิก (Leipzig) ผลจากการอภิปรายลูเธอร์ได้ถูกบังคับทางอ้อมให้ยอมรับว่าตนมีหลักการคล้ายคลึงกับแนวความคิดของจอห์น ฮัส (John Hus ค.ศ. 1369-1415) ซึ่งถูกตัดสินเผาทั้งเป็นจากศาลศาสนาในศตวรรษก่อนในฐานะเป็นบุคคลนอกกรีต ดังนั้นลูเธอร์จึงได้ชื่อว่าเป็นบุคคลนอกกรีตด้วย

ความคิดเดิมของลูเธอร์ต้องการเพียงปรับปรุงการทำงานของทางวัดและศาสนจักรเท่านั้น การต่อต้านของสันตปาปาทำให้ลูเธอร์ต้องขอความช่วยเหลือจากบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นในเยอรมนี ซึ่งต่างรอโอกาสอะไรก็ได้อยู่แล้วเพื่อขยายอำนาจของตนในอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเมื่อลูเธอร์ได้ตอบปฏิเสธศาสนของสันตปาปาที่ขอร้องให้ปฏิเสธข้อคิดเห็นดังกล่าว ลูเธอร์จึงได้เขียนหนังสือขึ้น 3 เรื่อง ซึ่งถ้ามองกันในแง่การเมือง นับได้ว่าเป็นการหาเสียงสนับสนุน และจะสร้างอำนาจที่สามขึ้น แต่ถ้ามองในแง่ศาสนาอาจถือได้ว่าเป็นโครงการในการปฏิวัติศาสนาของลูเธอร์

ข้อเขียนจำนวน 3 เรื่อง² ของลูเธอร์มีชื่อความสำคัญโดยย่อ ดังนี้

เรื่องที่หนึ่ง ชื่อว่า “*The Address to the Christian Nobility of the German Nation Concerning the Better Ordering of the Christian Commonwealth*” ภาคหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าตำแหน่งของสันตปาปาเป็นตำแหน่งที่เกิดขึ้นหลังสมัยพระเยซูและมีได้เป็นตำแหน่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ภาคสองเป็นการเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมาธิการทั่วไป (General Council) พิจารณาเกี่ยวกับอำนาจทางโลกของสันตปาปา รายจ่ายและรายรับของสันตปาปาและอื่น ๆ อีก ในภาคสาม ลูเธอร์ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องอื่นๆ ในศาสนาที่ควรจะต้องทำการปฏิรูป และที่สำคัญลูเธอร์เสนอความคิดว่า เมื่อศาสนจักรไม่ทำการปฏิรูปศาสนาก็เป็นหน้าที่ของทางอาณาจักรที่จะทำการปฏิรูปเสียเอง ลูเธอร์ขอให้ขุนนางเยอรมันมีส่วนก่อตั้งศาสนจักรประจำชาติขึ้นด้วย เพื่อจะเป็นอิสระจากโรม

ข้อเขียนเรื่องที่สอง คือ “*On the Babylonish Captivity of the Church*” ในข้อเขียนเรื่องนี้ได้ปฏิเสธอำนาจของพระที่จะเป็นตัวกลางระหว่างคริสต์ศาสนิกชนกับพระเจ้า ข้อเขียนเรื่องที่สามมีชื่อว่า “*On the Liberty of a Christian Man*” ในข้อเขียนนี้ ลูเธอร์ กล่าวว่าศรัทธา (faith) เท่านั้นจะสามารถทำให้คริสต์ศาสนิกชนเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่ดี ถ้าคนเรายังคงมีศรัทธา บุคคลนั้นก็จะทำความดี (good works) และนอกจากนี้ทุกคนยังเป็นพระได้ด้วยตนเอง กล่าวโดยสรุปแล้วความคิดใหม่เกี่ยวกับหลักเทววิทยาของลูเธอร์อาจสรุปได้เป็น 2 หัวข้อใหญ่ดังนี้

1. “*justification by faith alone*” คือความมีศรัทธาในพระเจ้าเป็นหนทางเดียวของความรอดหรือไปสู่สวรรค์ (Salvation) ความศรัทธาเท่านั้นที่จะอธิบายความลึกซึ้งทั้งปวงของพระเจ้าได้ และจะพิสูจน์ได้ว่าทุกสิ่งที่พระองค์กระทำถูกต้องแล้ว เมื่อความศรัทธาในพระเจ้า

พระเจ้าได้ และจะพิสูจน์ได้ว่าทุกสิ่งที่พระองค์กระทำถูกต้องแล้ว เมื่อความศรัทธาในพระเจ้า จะทำให้ผู้ศรัทธาได้รับความรอด ดังนั้นคริสต์ศาสนิกชนจึงไม่มีความต้องการศาสนจักรและพระมาเป็นตัวกลางระหว่างเขาและพระเจ้า สิ่งที่คุณต้องการ คือ ความเชื่อและพระคัมภีร์ไบเบิลซึ่งจะเป็นเครื่องนำทางชีวิตของเขาได้ดำเนินไปตามเจตจำนงค้ำของพระเจ้า

2. “*The universal priesthood of all believers*” คือมนุษย์ทุกคนที่เชื่อในพระเจ้านี้จะเป็นพระของตนเองได้โดยไม่ต้องเข้าบวชหรือจำวัด ลูเธอร์ระบุว่าความเป็นพระไม่ได้ศักดิ์สิทธิ์ไปกว่าอาชีพอื่น มิได้มีความแตกต่างระหว่างพระกับคนธรรมดา คริสต์ศาสนิกชนมีสิทธิจะตีความหมายของพระคัมภีร์ไบเบิลมากกว่าจะเป็นเพียงรับฟังการตีความหมายของศาสนจักร พระคัมภีร์เป็นสิ่งที่คริสต์ศาสนิกชนยึดถือเป็นอำนาจหน้าที่สูงสุด

เมื่อมาถึงขั้นนี้ก็ดูเหมือนว่าลูเธอร์มีความคิดที่รุนแรง สมกับคำว่่านักปฏิวัติ ทว่าสมญาดังกล่าวเป็นความจริงเพียงใด ลูเธอร์เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยที่จัดอยู่ในกลุ่มผู้นิยมออกคัม (Occamist) แต่ก็มีได้หมายความว่าเขาจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มผู้นิยมออกคัม ลูเธอร์รับความคิดในด้านความซื่อสัตย์ ในระบบภษัตรีย เสรีภาพ ยอมรับการมีอำนาจของพระเจ้า และจะเชื่อว่าการที่มนุษย์จะเข้าถึงพระเจ้าได้นั้นมิใช่เป็นเพราะมนุษย์มีเหตุผลและคิดค้นขึ้นได้ แต่จะเป็นเพราะพระองค์ประทานให้ ความรอดก็ขึ้นอยู่กับพระเจ้าแต่ผู้เดียว ส่วนในข้อคิดที่กลุ่มผู้นิยมออกคัมกล่าวว่ามนุษย์เราจะคงมีอิสระสามารถจะทำการหนึ่งสิ่งใดก็ได้ที่ทำให้ตนเองดีขึ้น (ได้รับความรอด) ในข้อสุดท้ายนี้ลูเธอร์ไม่เห็นตามด้วย และความคิดเรื่องเจตจำนงเสรี และการทำความดี รวมทั้งการที่ลูเธอร์เชื่อในเรื่องว่าพระเยซูเป็นผู้รับการทรมานแทนมนุษย์มิใช่อิทธิพลของกลุ่มผู้นิยมออกคัม ดังนั้นอิทธิพลจากกลุ่มผู้นิยมออกคัมจึงมิได้มีอยู่เหนือลูเธอร์มากนัก ซึ่งเท่ากับว่าลูเธอร์ไม่ได้รับอิทธิพลการต่อต้านสันตปาปาจากกลุ่มผู้นิยมออกคัม

ในทำนองเดียวกันนักปฏิรูปศาสนาที่หัวรุนแรงเช่น จอห์น ฮัท ก็มีใจแรงผลักดันให้ลูเธอร์ทำการปฏิรูป อาทิ ในขณะที่เขาได้เจอกับโจฮัน เอก (Johann Eck) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1519 ลูเธอร์ปฏิเสธที่จะเป็นกลุ่มเดียวกับฮัท จนมาถึงปี ค.ศ. 1521 เขาจึงเรียนจอห์น ฮัท ว่าเป็น เซ็นจอห์น ถึงกระนั้นลูเธอร์ยังคงมีความเชื่อว่าการปฏิรูปจากภายในยังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มาถึงปี ค.ศ. 1519 เขาโต้แย้งหลักเทวสิทธิของสันตปาปา และยืนยันฐานะสูงสุดของพระคัมภีร์ ในปีต่อมาสันตปาปาออกประกาศบัญญัติประนามความคิดของลูเธอร์ และให้เวลาลูเธอร์ 60 วันที่จะขอกลับความคิด ลูเธอร์ตอบโต้ด้วยการเผาประกาศบัญญัตินั้น ลูเธอร์ถูก

สอบสวนจากจักรพรรดิซาร์สที่ 5 แต่เขาก็ยังคงยืนยันความคิดเดิม ด้วยความอุปถัมภ์จากเจ้าครองแคว้นแซกโซนีและบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นเยอรมันอื่น ๆ ลูเธอร์จึงรอดพ้นจากเงื้อมมือของสำนักสันตปาปา ถึงแม้ว่าต่อมงานเขียนของลูเธอร์จะถูกห้ามตีพิมพ์ลูเธอร์ก็กลายเป็นผู้ได้รับความนิยมนามากมายไปแล้ว

แม้ว่าลูเธอร์จะแสดงความคิดออกมาหลายอย่างซึ่งแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นนักปฏิรูปที่แท้จริง ก็ยังคงมีนักประวัติศาสตร์อีกหลายท่านวิจารณ์ว่า เป็นเพราะลูเธอร์อธิบายเข้ากับคักของตนเอง มิใช่เจตนาที่แท้จริง และเพราะได้มีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นที่ทำให้ลูเธอร์โน้มเอียงไปในทางสนับสนุนอำนาจฆราวาสมากขึ้น นั่นคือการเกิดกบฏของชาวนาในระยปี ค.ศ. 1524 - 1525 ซึ่งเกิดทางภาคตะวันตกและภาคใต้ของเยอรมนีภายใต้การนำของโทมัส มุนเซอร์ (Thomas Munzer) สภาพของชาวนาที่จริงเลวลงตั้งแต่ก่อนสมัยปฏิรูปศาสนาแล้ว แต่เพิ่งจะมีปฏิกริยา ชาวนาเสนอข้อเรียกร้อง 12 ข้อ ซึ่งใช้คำสอนศาสนาประกอบด้วย กล่าวคือ เรื่องแรกขอให้เลิกประเพณีทาสิตที่ดิน (serfdom) เรื่องที่สองขอให้ทางศาสนจักรเก็บภาษีรายได้อ้อยซักสิบ (Tithes) จำกัดลง รวมทั้งขอให้เจ้าของที่ดินเก็บค่าเช่าที่ดินและการบริการน้อยลง ถึงแม้ว่าในที่สุดการจลาจลจะถูกปราบลงได้ ทว่าผลที่เกิดขึ้นกระทบต่อลูเธอร์อย่างมาก ตั้งแต่แรกเริ่มชาวนายิตลูเธอร์เป็นที่พึ่ง ลูเธอร์เดิมที่กว้างตัวเป็นกลาง แต่ต่อมาเขาเปลี่ยนท่าทีไปเมื่อพบกับการใช้กำลังรุนแรงของชาวนา ลูเธอร์ได้ประนามการกบฏของชาวนา เขากล่าวว่าประชาชนควรจะเชื่อฟังรัฐบาล จากข้อเขียน “*Against the Thieving and Murderer Peasants*” เขาขอให้ผู้ปกครองกวาดล้างพวกกบฏ

กบฏของพวกชาวนาได้ถูกฝ่ายรัฐบาลปราบอย่างทารุณ มีชาวนาจำนวนมากถูกฆ่าตาย ในครั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การกบฏของชาวนาครั้งนี้ได้รับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากกลุ่มอนาแบบติสภายใต้การนำของจอห์นแห่งเลเดน (John of Leyden) ได้ก่อความวุ่นวายและยึดเมืองมุนสเตอร์ (Munster) ไว้ได้ และจัดการปกครองตนเองขึ้น เหตุการณ์ที่ผันแปรไปทำให้ลูเธอร์รู้สึกว่าการขบวนการของตนตกอยู่ในอันตราย ลูเธอร์จึงยังโน้มเอียงไปในทางสนับสนุนอำนาจของทางอาณาจักรมากขึ้น ถึงกับเรียกร้องให้รัฐบาลทำการกำจัดความเชื่อถือที่ไม่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ครั้งหนึ่งเขาเคยพูดว่า “การออกนอกกรีตไม่มีวันจำกัดให้หมดไปได้ด้วยกำลัง”

การกำเนิดนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) การปฏิรูปศาสนาของลูเธอร์ได้ก่อให้เกิดนิกายใหม่ คำว่าโปรเตสแตนต์เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 1529 เมื่อพวกเจ้าขุนนางเยอรมันสนับสนุนทฤษฎีของลูเธอร์และพากันประท้วงที่คณะกรรมการจะยกเลิกไม่พิจารณาข้อเสนอของลูเธอร์ การประท้วงนี้หมายถึงการที่มนุษย์คืนบรรพสิทธิของตน เพื่อให้หลุดพ้นจากอำนาจและอิทธิพลของโลกแห่งวัตถุ (สถาบันศาสนา) มาสู่โลกแห่งจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์กว่า สำหรับกลุ่มคาทอลิกถือเหตุการณ์นี้เป็นการปฏิวัติ (Protestant Revolt) แต่สำหรับพวกโปรเตสแตนต์เองถือว่าการกระทำของตนเป็นการปฏิรูป (Reformation) ลูเธอร์เองแต่แรกก็มีได้มีจุดประสงค์ที่จะแยกตัวออกจากศาสนจักรมาตั้งนิกายใหม่ แต่ด้วยแรงหนุนทางการเมืองและเศรษฐกิจของเจ้าขุนนางเยอรมันและชนชั้นกลาง จึงได้ตัดความสัมพันธ์กับศาสนจักรโดยเด็ดขาดและตั้งศาสนจักรใหม่ขึ้น

เนื่องจากการแตกแยกทางศาสนาอันเนื่องมาจากการกระทำของลูเธอร์ครั้งนี้ เป็นเหตุให้นิกายลูเธอร์ (Lutheranism) ในสมัยแรกมีความสัมพันธ์กับทางการเมืองมาก จึงเป็นเหตุให้เกิดศาสนจักรแห่งชาติขึ้น (National Church) แต่ละประเทศก็จะมีวัดหรือองค์กรคริสต์ของตนเอง จะเป็นคาทอลิกหรือโปรเตสแตนต์ก็ตาม อันจะนำมาซึ่งข้อพิพาททางด้านการเมือง เกิดสงครามศาสนานองเลือดขึ้นไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกประเทศในเวลาต่อมา

นิกายโปรเตสแตนต์ที่สำคัญ การปฏิรูปศาสนาของลูเธอร์มีอิทธิพลไปทั่วยุโรป ทำให้มีนักปฏิรูปศาสนาคนอื่น ๆ ได้ตั้งนิกายใหม่ ๆ ขึ้นในประเทศต่าง ๆ หลายนิกาย ในที่นี้จะขอ กล่าวแต่เพียง 3 นิกายที่สำคัญคือ นิกายลูเธอร์ (Lutheranism) นิกายสวิง ลี (Swinglianism) และนิกายคาลเวง (Calvinism)

ลัทธิลูเธอร์ ในบรรดานิกายโปรเตสแตนต์ทั้งหลาย นิกายลูเธอร์หรือลัทธิลูเธอร์มีความใกล้เคียงกับคาทอลิกมากที่สุด

คติเทววิทยาของลูเธอร์ ลูเธอร์ประกาศแยกตัวออกจากศาสนจักร แต่ก็ยังคงดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาและดำรงระบบฐานันดรของพระแบบคาทอลิก ยังเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีรับศีลเด็ก (Infant Baptism) และพิธีรับศีลมหาสนิท (Holy Communion) ถือว่าเมื่อรับประทานขนมปัง พระวิญญาณจะลงมาสถิตในขนมปัง ซึ่งฝ่ายคาทอลิกถือว่า ทั้งขนมปังและ

เหล่านี้จะกลายเป็นพระกายและพระโลหิตของพระเยซูโดยตรง นอกจากนั้นก็ยังคงพอใจในพิธีกรรมใหญ่โตโอ้อ่าอื่น ๆ

“พระเจ้า” ตามความเชื่อของกลุ่มลัทธิลูเธอร์ ก็มีสภาพใกล้เคียงพระยะโฮวาในพระคัมภีร์เก่า คือทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เทียงตรง และจะพิโรธจัดเมื่อมนุษย์ทำบาป ไม่ใช่พระบิดาที่อ่อนโยนเต็มไปด้วยความรัก แต่ต่อมาด้วยความรักและความเสียสละของพระเยซู ทำให้พระเจ้ามีพระทัยอ่อนโยนและกลายเป็นพระเจ้าแห่งความเมตตากรุณา ยอมยกโทษให้แก่ผู้เชื่อในพระองค์และพระเยซู

มนุษย์ในความเห็นของลูเธอร์เป็นคนมีบาปแต่กำเนิดเพราะได้รับมรดกความบาปจากอดัมและอีฟ จึงไม่ควรค่าแก่ความรอด แต่ถ้ามีความเชื่อในพระเจ้าอย่างจริงจังจะได้รับการพิจารณา ถึงกระนั้นก็ขึ้นอยู่กับพระทัยพระเจ้าเท่านั้นว่าจะโปรดยกบาปให้หรือไม่ ไม่ใช่เพราะคนได้ทำพิธีล้างบาปแต่ภายนอก มนุษย์จะบริสุทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับการชำระบาปโดยพระวิญญาณบริสุทธิ์เท่านั้น ฉะนั้นในขณะที่บุคคลเข้ารับศีลล้างบาป (Baptism) แต่ถ้าพระเจ้าไม่โปรด และไม่ส่งพระวิญญาณลงมาชำระบาปมนุษย์ก็ยังคงมีมลทินตลอดไป

การจะเข้าใจพระเจ้าได้ก็ด้วยการอ่านพระวจนะของพระองค์ในพระคัมภีร์ คำสั่งสอนของพระเยซูที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ คือสิ่งที่จะสำแดงพระพรของพระเจ้า ฉะนั้นมนุษย์ทุกคนควรมีสติที่จะได้ศึกษาพระคัมภีร์ด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้รับการสำแดงให้ประจักษ์ (Revelation) จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะแปลพระคัมภีร์ออกมาเป็นภาษาพื้นเมืองที่คนทุกคนอ่านเพื่อเข้าใจในพระคัมภีร์ได้

คติการเมืองของลูเธอร์ ลูเธอร์ยอมรับว่า มีหลายคนที่ไม่ใช่ชาวคริสต์ที่แท้จริง คนเหล่านี้เรียกตัวเองว่าเป็นชาวคริสต์ เข้าร่วมพิธีการศาสนาและประกาศตนเป็นสมาชิก แต่โดยแท้จริงเป็นพวกไม่เชื่อถือ บุคคลเหล่านี้เองก่อให้เกิดปัญหาขึ้น ถ้าเขาเป็นผู้เชื่อถือแท้จริงหมดแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจไม่ว่าชนิดใด ๆ มาบังคับ ชาวคริสต์ที่แท้จริงย่อมจะเคารพเชื่อฟังกฎของพระเจ้าเป็นเจ้าตามที่วางไว้ในพระคัมภีร์ และจะไม่ต้องการเมืองการคริสต แต่การที่มีผู้ไม่เชื่อถืออยู่ด้วยจึงทำให้ความฝันเช่นนั้นเป็นไปได้

เมื่อมีบางคนที่ใช้ประโยชน์จากชื่อของคริสต์ศาสนาเพื่อทำลายเพื่อนร่วมศาสนา ประชาคมศาสนิกจึงไม่อาจปกครองได้ด้วยคำสอนของพระเยซู (Gospel) แต่อย่างเดียว การปกครองของฝ่ายฆราวาสซึ่งอาศัยกำลังอำนาจเป็นสิ่งจำเป็น รัฐบาลของฝ่ายฆราวาสแต่เพียงผู้เดียวที่จะเป็น

ผู้รับผิดชอบในการรักษาความสงบสุขในสังคมได้ ลูเธอร์ถือว่ารัฐบาลเป็นสิ่งจำเป็น เพราะคนเรามีบาป รัฐบาลมรณาว่าไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นจากเหตุผลของมนุษย์ หรือจากความยินยอมของผู้ปกครอง หากเป็นเครื่องมือซึ่งพระเจ้าเป็นเจ้าประทานมาให้ด้วยพระปัญญาและความดีงามของพระองค์ เพื่อจุดประสงค์ในการธำรงรักษาความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งคนจำเป็นต้องมีเพื่อจะดำรงชีวิตให้เป็นไปตามคำของพระเจ้าในโลกนี้ และจะได้รับการปลดปล่อยบาปในโลกหน้า คริสต์ศาสนิกชนเสมอกันในสายตาของพระเจ้า แต่ไม่เสมอกันในความสามารถที่จะทำการปกครอง

ลูเธอร์เชื่อในเรื่องความเสมอภาคกันในสายตาของพระเจ้า ผู้ปกครองไม่อาจบังคับกำหนดหลักศรัทธาเพราะเป็นความมุ่งมั่นของแต่ละคน แต่ถ้าผู้ปกครองแทรกแซงในเรื่องความเชื่อด้านศาสนา ถือว่าเป็นผู้ปกครองที่ชั่วร้าย ประชาชนมีสิทธิต่อต้าน ทว่าการต่อต้านนี้ลูเธอร์แนะนำประชาชนควรสวดขอความช่วยเหลือจากพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้เดียวที่สามารถลงโทษผู้ปกครองที่ชั่วร้ายได้

ลัทธิคาลเวง (Calvinism) ผู้ให้กำเนิดนิกายนี้ คือ จอห์น คาลเวง (John Calvin ค.ศ. 1509 - 1564) เป็นชาวฝรั่งเศส เกิดที่นัวยอง (Noyon) ในแคว้นปีการ์ดี (Picardy) เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1509 บิดาของเขาเป็นนักกฎหมายและเจ้าหน้าที่รับรองเอกสารประจำสำนักศาสนาที่นัวยอง เพราะครอบครัวของเขาตั้งใจจะให้เขาเป็นพระจึงทำให้แนวทางศึกษาของเขามุ่งมาทางด้านศาสนา จนอายุได้ 18 ปี บิดาได้ให้บุตรชายเปลี่ยนมาศึกษาทางด้านกฎหมาย คาลเวงศึกษากฎหมายที่มหาวิทยาลัยแห่งออร์เลอองส์ (Orleans) และที่มหาวิทยาลัยบูร์เซ (Bourges) ทว่าในขณะที่เดียวกันก็ศึกษาวิชาคลาสสิกด้วย

คาลเวงไม่เห็นด้วยกับงานเขียนของกลุ่มนักวิชาการอัสสมาจารย์ (School Men) ของสมัยกลางอยู่ก่อนแล้วก่อนที่จะรับแนวความคิดของลูเธอร์ ระหว่างอยู่ที่บูร์เซและออร์เลอองส์ คาลเวงได้คิดวางหลักมูลฐานของลัทธิของเขาโดยมุ่งหนักไปในทางฝ่ายโปรเตสแตนต์อยู่นานปี แต่เขาไม่รู้ตัว ราวปี ค.ศ. 1533 เขาจึงเป็นโปรเตสแตนต์เต็มที โดยโจมตีหลักศาสนศึกษาแบบเก่าอย่างออกหน้าออกตา ซึ่งมีผลทำให้เขาต้องหนีการจับกุมไปอยู่ที่อังกูแลม (Angouleme) คาลเวงได้เริ่มเขียนเรื่อง *หลักการคริสต์ศาสนา (Institutes of the Christian Religion)* อันมีชื่อเสียงของเขา ในปี ค.ศ. 1534 คาลเวงถูกจับกุมและจำคุกอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากออกจากคุกเขาเดิน

ทางไปอยู่เมืองบาสล์ (Basle) และทำการพิมพ์หนังสือของเขาจนเสร็จโดยใช้ภาษาละติน และต่อมาจึงแปลออกมาเป็นภาษาอื่น ๆ

ค.ศ. 1534 เมื่อมีอายุได้ 28 ปี คาลเวงเดินทางไปเจนีวา และได้ทำการก่อตั้งองค์การโปรเตสแตนต์ขึ้น จนถึง ค.ศ. 1555 หลังจากต้องเผชิญมรสุมทางการเมืองหลายครั้งคาลเวงได้สร้างฐานะของเขาขึ้นอย่างมั่นคง

หลักศาสนาของคาลเวง³ อาจสรุปได้เป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

1. “พระเจ้าเป็นผู้ทรงอำนาจและรัศมีภาพแต่เพียงผู้เดียว” พระองค์ทรงเป็นผู้วางกฎระเบียบของจักรวาล ทรงปกครองด้วยความรักและเมตตา ทุกสิ่งที่พระองค์ทรงกระทำถูกต้องทั้งสิ้น ซึ่งบางครั้งเราอาจจะไม่เข้าใจเพราะสติปัญญาเราไม่เพียงพอที่จะรู้ถึงสติปัญญาอันสูงสุดของพระองค์ มนุษย์มีความรู้สึกโดยธรรมชาติว่ามีพระเจ้า เพราะปรากฏการณ์ธรรมชาติและประวัติศาสตร์ ล้วนแต่เป็นกิจกรรมของพระเจ้าทั้งสิ้น

2. “พระเจ้าเป็นผู้ลิขิตชีวิตของมนุษย์” มนุษย์ทุกคนโดยกำเนิดมีบาปติดตัว (Original Sin) มาจากอดัมและอีฟ ใฝ่ในความชั่วอยู่เสมอ และจะต้องตกนรกทุกคน ถ้าพระเจ้าไม่โปรดชำระบาปนั้น พระเจ้าเป็นผู้วางวิถีชีวิตสำหรับทุกคน ทรงรู้ล่วงหน้าแล้วว่าผู้ใดจะโปรดให้รอดและผู้ใดจะทิ้งให้รับกรรมในนรก ทุกสิ่งขึ้นอยู่กับน้ำพระทัยของพระองค์แต่ผู้เดียว ฉะนั้นความรอดมิได้อยู่ที่ความดีที่มนุษย์สร้างสมไว้ เพราะถ้าพระเจ้าไม่โปรดความดีเหล่านั้นก็ไม่อาจช่วยเขาได้

3. หน้าทีของคริสเตียน พระพรสวรรค์จะคลบ้นกาลให้คริสเตียนเกิดความเชื่อ และให้แสงสว่างแก่ชีวิต ผู้ที่ได้รับพระพรนี้จะปฏิบัติความดีโดยอัตโนมัติ โดยไม่คิดถึงผลตอบแทน คริสเตียนที่ดีจะต้องประกอบสัมมาชีพ เพราะการทำงานเป็นเครื่องส่งเสริมรัศมีภาพของพระเจ้า จะต้องถือว่าอาชีพของตนเป็นเกียรติยศ ผู้ที่มีความสำเร็จในการทำงานถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับพระพรจากพระเจ้า

พิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าลัทธิคาลเวงไม่มีอะไรใหม่ หลักศาสนาส่วนใหญ่มาจากลูเธอร์ เช่น ออกัสติน และพระคัมภีร์ไบเบิล

ทฤษฎีการเมืองของคาลเวง ในขั้นแรกคาลเวงมีความคิดว่าเป็นการจำเป็นที่ผู้ศรัทธาจะต้องหนีไปพ้นจากการควบคุมของการบริหารอันหนัก และความเสื่อมทรามขององค์การคริสตแห่งโรม เพื่อที่คนจะได้ดำรงชีวิตอย่างถูกต้องตามเจตจำนงค้ำของพระเจ้าเป็นเจ้า เนื่องจากในสังคมคริสต์มีทั้งผู้ที่ศรัทธาอย่างแท้จริงและไม่แท้จริงนัก และเพราะคนมีบาปมาแต่กำเนิด จึงจำเป็นต้องมีการนำทาง ประชาชนจึงจำต้องยอมมอบอำนาจให้แก่รัฐบาลฆราวาส ทว่าอำนาจการเมืองดังกล่าวก็อาจเป็นอันตรายได้ ดังนั้นองค์การศาสนาและองค์การเมือง (ฆราวาส) จึงควรจะรวมกัน นั่นคือระบอบเทวรัฐ มนุษย์ต้องขึ้นอยู่กับทั้ง 2 รัฐบาล เพราะทั้งสองฝ่ายดำเนินงานเพื่อรับใช้พระเจ้าอันเป็นจุดมุ่งหมายเดียวกัน ต่างกันแต่ในวิธีทางปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงเท่านั้น

ตามความคิดของคาลเวง การปกครองโดยฆราวาสไม่ใช่ความชั่วร้ายที่จำเป็น ทว่าเป็นสิ่งที่ควรเทอดทูนเพราะพระเจ้าเป็นผู้ประทานรัฐบาลให้แก่เรา ดังนั้นผู้ปกครองการเมืองจึงครองตำแหน่งหน้าที่อย่างหนึ่งของพระเจ้า ผู้ปกครองจึงต้องเป็นที่เคารพเชื่อฟังดังเช่นที่พระเจ้าเป็นเจ้าได้รับการเคารพเชื่อฟัง ดังนั้นการปกครองไม่ว่าจะเป็นรูปใดจะต้องได้รับการยอมรับนับถือด้วย และผู้ปกครองไม่ว่าชนิดใดก็ตามที่ครองอำนาจจะต้องเป็นที่เคารพเชื่อฟัง ประชาชนไม่มีสิทธิต่อต้าน ถ้าประชาชนถูกกดขี่ เขาอาจร้องเรียนต่อผู้ปกครอง แต่เขาก็ยังคงต้องให้ความเคารพเชื่อฟังอยู่นั่นเอง เพราะผู้ปกครองที่เลวเป็นผู้ปกครองที่พระเจ้าให้กับมนุษย์เช่นกัน พระเจ้าผู้เป็นเจ้านำมาให้อยู่เหนือเราเป็นการลงโทษสำหรับบาปของเรา พระเจ้าไม่ได้ทำอะไรโดยปราศจากจุดประสงค์

เช่นเดียวกับลูเธอร์ คาลเวงมีข้อยกเว้นจากหลักการยอมเคารพเชื่อฟังโดยคุณฉิยว่า ถ้าผู้ปกครองทำอะไรขัดต่อพระเจ้าผู้ปกครองนั้นก็จะมีสิทธิได้รับการเคารพเชื่อฟังจากประชาชน แต่มิได้หมายความว่าประชาชนจะทำการแข็งข้อต่อต้านผู้ปกครองได้

แนวความคิดทางการเมืองของคาลเวงเห็นได้ชัดจากการจัดรูปการปกครองในเจนีวา กล่าวคือ เมื่อปี ค.ศ. 1536 คาลเวงได้เดินทางเข้ามาช่วยเหลือชาวเจนีวา (ระยะนี้ยังไม่ได้รวมอยู่ในสมาพันธรัฐสวิส) ที่กำลังต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากบิชอปและขุนนางต่างชาติ ในปี ค.ศ. 1541 คาลเวงได้รับเชิญให้กลับมาเจนีวาและช่วยร่างรัฐธรรมนูญเพื่อปกครองตนเอง ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เจนีวาจะมีฐานะเป็นสาธารณ-เทวรัฐ (Theocratic Republic) โดยมีรัฐและศาสนาร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด จะมีหน่วยงานการปกครองอันประกอบด้วยพระ 6 คน (ต่อมาเพิ่มเป็น 12

คน) และ นรวัสอีก 12 คน คณะผู้ปกครองมีหน้าที่ตรากฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งกฎหมายนี้จะมีลักษณะกว้างขวาง ควบคุมไปถึงความประพฤติ การพูด การแต่งกาย ของประชาชน สามารถบังคับให้ทุกคนไปฟังเทศน์ ถ้าใครไม่ไป หรือหลับ หรือแม้แต่หัวเราะในวัดก็อาจถูกจำคุกได้ เป็นต้น ในการบริหารงานศาลเวงจะวางสายสืบคอยจับตาดูทุกสิ่งทุกอย่างแล้วรายงานขึ้นมาโดยตรง จึงมีผู้วิจารณ์ว่ารูปแบบการปกครองของศาลเวงมิใช่การปกครองที่สนับสนุนเสรีภาพแต่เป็นเผด็จการ อย่างไรก็ตามก็ได้สนับสนุนการปกครองแนวเสรีนิยมเหมือนกันในแง่ที่ว่า ชาวศาลเวงนิสส่วนใหญ่จะต่อต้านรัฐบาลโดยความเชื่อว่า เขาควรเชื่อฟังกฎหมายของพระเจ้ามากกว่ากฎหมายของมนุษย์ และเป็นประชาธิปไตยในจุดที่ว่า สนับสนุนระบบการบริหารท้องถิ่น เพราะในแต่ละท้องถิ่นต้องมีหน่วยการปกครองท้องถิ่น (Congregation) ของตน และในแต่ละหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะเลือกคณะปกครองของตนเอง

ความคิดด้านเศรษฐศาสตร์ของศาลเวง เนื่องจากในคติของศาลเวง จุดมุ่งหมายของคนคือการเทอดเกียรติคุณของพระเจ้ามากกว่าปลดปล่อยบาปในจิตใจของคน เพราะการปลดปล่อยบาปเป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนดไว้ก่อนแล้ว และไม่มีอะไรจะมาเปลี่ยนแปลงงานของพระเจ้าได้ แต่ทว่าเราเองมีเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อชีวิตของเรา ดังนั้นจึงไม่ควรนิ่งดูดายอมรับชะตาชีวิตของตน คนที่ทำงานเพื่อเทอดเกียรติคุณของพระเจ้าจะเป็นผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ งานจะเป็นเครื่องพิสูจน์การเปลี่ยนแปลงของเขา ศาลเวงสอนว่าการปฏิรูปทางศาสนาและการฟื้นฟูมนุษยชาติ อาจบรรลุผลได้ด้วยการปฏิบัติ คุณธรรมเหล่านี้คือ การมัชยัสต์ ความใคร่ครวญรอบคอบ และการทำงานหนัก ทว่าการทำงานหนักดังกล่าวนี้เพื่อพระเจ้าซึ่งจะมีผลมาสู่ตัวเรา ดังนั้นผลจากการทำงานหนักจึงเป็นไปเพื่อสังคม พวกศาลเวงนิสจึงไม่สนับสนุนให้นำเงินไปใช้จ่ายในทางฟุ่มเฟือย ซึ่งจะเป็นการสร้างความสุขทางโลกซึ่งถือว่าเป็นบาป ความคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ของศาลเวง จึงได้มีนักประวัติศาสตร์หลายท่าน อาทิ อาร์. เอช. ทอร์นี่ (R.H. Tawney) วิจารณ์ว่าเป็นพลังสำคัญให้ลัทธินายทุนเจริญก้าวหน้า⁴

ลัทธิซวิงลี (Zwinglianism) ผู้ก่อตั้งลัทธินี้เป็นชาวสวิสนามว่า ฮุลดริค ซวิง ลี (Huldreich Swingli) เป็นนักมนุษยนิยมเช่นเดียวกับนักปฏิรูปศาสนาคนอื่น ๆ ซวิงลีเห็นเช่นเดียวกับลูเธอร์ว่าคริสต์ศาสนาอยู่ในพระคัมภีร์เท่านั้น เขาจึงได้พิมพ์พระคัมภีร์แจกจ่ายให้แก่

ประชาชนที่เมืองซูริก แต่ซวงลีมีความคิดรุนแรงกว่าลูเธอร์ กล่าวคือ ซวงลีปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ทั้งหมด โดยให้เหตุผลว่าเป็นเครื่องแสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ไร้ค่า อาทิเห็นว่าพิธีรับมหาสนิทเป็นเพียงสัญลักษณ์ ซึ่งกระทำเพื่อเป็นที่ระลึกถึงการเสวยสละของพระเยซูเพื่อนมนุษย์จะได้รับความรอด หากใช่เป็นการแสดงอภินิหารอย่างที่ลูเธอร์และกลุ่มคาทอลิกเชื่อไม่ เป็นต้น พวกซวงลีจะต้องได้รับการอบรมฝึกฝนมีระเบียบวินัยที่เคร่งครัด และอุทิศชีวิตให้ศาสนาเพื่อที่จะสามารถสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระเจ้า

กลุ่มอนาแบปติส (Anabaptists) กลุ่มอนาแบปติสจัดว่าเป็นโปรเตสแตนต์ที่หัวรุนแรง กลุ่มนี้มีความเห็นขัดแย้งหลายประเด็นในคำสอนของลัทธิลูเธอร์ ยังเห็นว่ากลุ่มลูเธอร์เป็นอนุรักษนิยม ทั้งนี้เพราะถึงแม้ลัทธิลูเธอร์จะเน้นความศรัทธาในพระเจ้า เน้นความสำคัญของพระคัมภีร์ และเชื่อว่าทุกคนที่มีความเชื่อในพระเจ้าจะเป็นพระได้ด้วยตนเอง ทว่าการที่คงไว้ซึ่งพิธีรับศีลล้างบาปและรับศีลมหาสนิท รวมทั้งยังต้องพึ่งการสนับสนุนจากรัฐ จึงเท่ากับว่ายังคงเป็น “รูปแบบเดิม” อยู่ กลุ่มแอนาแบปติสจึงไม่เห็นด้วย นอกเหนือไปจากนี้ยังมีความเห็นว่ากลุ่มคาทอลิกนั้นเหลวโดยสิ้นเชิง

แนวความคิดของกลุ่มอนาแบปติสในประเด็นที่มีการถกเถียงกันมากในขณะนั้น ได้แก่

1. พิธีรับศีลล้างบาป (Baptist) คิดว่าควรจะทำเมื่อบุคคลนั้นเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ให้ความสำคัญและมีเหตุผล เพื่อจะได้ทดลองว่าตนเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่แท้จริงหรือไม่
2. ศาสนจักรคือสมาคมของผู้เชื่อถือในศาสนา ที่สมัครใจมารวมกัน
3. สมาชิกมีสิทธิแต่งงานได้
4. จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง
5. ภายในวัดทุกคนจะเท่าเทียมกับแบบสมัยเริ่มแรกก่อตั้งศาสนา (Early Church) และแต่ละวัดจะเลือกพระของตนเอง
6. รัฐไม่มีอำนาจเหนือศาสนา ศาสนจักรต้องเป็นเสรี

ดังนั้นจึงกลายเป็นว่าผู้ต่อต้านอนาแบปติสกลับไม่ใช่คาทอลิก แต่จะเป็นกลุ่มซวงลี กลุ่มคาลเวงและกลุ่มลูเธอร์ สิ่งแปลกของอนาแบปติสอีกประการหนึ่งได้แก่ลักษณะของสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง ชวนาที่ยากจน กรรมกรเหมือง เรียกว่าเป็นคนทำงานหนัก และจะเคร่งศาสนามาก

การปฏิรูปศาสนาของฝ่ายศาสนจักรคาทอลิก

มีความพยายามจากภายใน

ศาสนจักรคาทอลิกที่จะแก้ไขความเสื่อมโทรมของศาสนจักร ทั้งนี้เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ฝ่ายปฏิรูปศาสนาของลูเธอร์ รวมถึงฝ่ายโปรเตสแตนต์อื่น ๆ ผู้ที่มีชื่อเสียงมากในการต่อสู้ฝ่ายโปรเตสแตนต์ครั้งนี้ คือ อิกนาติอุส โลโยลา (Ignatius Loyola ค.ศ. 1491 - 1556) โลโยลามาจากครอบครัวชั้นสูงเคยรับราชการเป็นมหาดเล็กอยู่ในราชสำนักกษัตริย์เฟอร์ดินานด์แห่งสเปน สมัครเข้าเป็นทหารในกองทัพสเปนของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 5 และในปี ค.ศ. 1520 เนื่องจากได้รับอุบัติเหตุจากการรบที่แพมเพลونا (Pampeluna) จนขาพิการ หลังจากนั้นจึงได้หันมาสนใจด้านศาสนา มาก เมื่อ ค.ศ. 1528 - 1535 โลโยลาและเพื่อน ๆ ได้ก่อตั้งสมาคมของพระเยซู (Society of Jesus) ขึ้น บุคคลสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ ฟรานซิส ซาเวีย (Francis Xavier) ชาวฝรั่งเศส เลอเฟฟวร์ (Lefevre) ชาวเนวีวา และในปี ค.ศ. 1540 ด้วยความช่วยเหลือของสังฆราชคอนตารินี (Contarini) สันตปาปาปอลที่ 3 (Paul III ค.ศ. 1534-1549) ได้ออกประกาศอนุญาตให้สมาคมของพระเยซูเป็นสมาคมที่ถูกต้องและขึ้นสังกัดของสันตปาปาในเดือนกันยายนปีเดียวกันนั่นเอง และคณะสงฆ์กลุ่มนี้มีชื่อว่า คณะสงฆ์เยซูอิต (Jesuits)

ความคิดเห็นของโลโยลาอาจแบ่งได้เป็นตอน ๆ ในระยะแรกเขามีความเชื่ออย่างง่าย ๆ ตามแบบความเชื่อทางศาสนาของพวกสมัยกลาง กล่าวคือ ดำเนินเรื่องทางโลก และเพ่งเล็งพวกแขกมัวร์และเตอร์กว่าเป็นศัตรูของพระเยซู ในขั้นที่สอง การตั้งปัญหาถามหรือความสงสัย เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย และระยะที่สาม ถือว่าการไม่เชื่อฟังและการมีความคิดเห็นของตนเองเป็นอันตรายต่อศาสนาเท่า ๆ กับความไม่เชื่อถือหรือความสงสัย สมาคมนี้อิงดูเหมือนมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงเพื่อต่อต้านและกำจัดพวกนอกรีตมากกว่าจะทำการเผยแพร่ความรู้ด้านศาสนาคริสต์ให้กว้างขวางออกไป⁵

นิกายเยซูอิตมีลักษณะเหมือนสมาคมทหาร มีความเป็นอยู่และระเบียบวินัยเคร่งครัดเช่นเดียวกับทหาร มีวิธีสอดแนมซึ่งกันและกัน ไม่มีการปล่อยให้เป็นตัวของตัวเองเลย การรับสมัครเข้าเป็นสมาชิกก็มีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดเช่นเดียวกับพวกทหาร กล่าวคือ ไม่ยอมรับพวกนอกรศาสนา ผู้ร้ายฆ่าคน ผู้ทำความผิด พวกที่เคยบวชมาแล้ว ชายที่แต่งงานแล้ว ทาสหรือผู้ที่มิจิตใจไม่เข้มแข็ง ในด้านการปกครองได้แบ่งออกเป็นชั้น ๆ ต่ำสูงเหลื่อมล้ำกันไป ผู้ที่มีอำนาจ

สูงสุดของนิกายนี้มีตำแหน่งเรียกว่า “นายพล (General)” ซึ่งได้ตำแหน่งมาโดยผ่านการเลือกตั้ง
ทว่าจะอยู่ในตำแหน่งตลอดชีวิตและมีอำนาจสิทธิขาดในทุกด้าน ทุกคนจะเป็นสมาชิกโดย
สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้ฝึกอยู่ 16 ปี สมาชิกแบ่งออกเป็นสาขา ๆ ไป แต่ละสาขาอยู่ได้รับความดูแล
ของหัวหน้าคนหนึ่งซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจากนายพลและจะต้องรับผิดชอบต่อนายพล สมาชิกทุกคน
ต้องสาบานตนว่าจะเชื่อฟังปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อขัดแย้งใด ๆ แม้แต่เพียงแต่คิดอยู่ในใจก็ไม่ได้

นิกายเยซูอิตขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว เพียงปี ค.ศ. 1552 นอกจากในโรมแล้วยังมี
สำนักงานอีก 12 แห่ง ที่สำคัญเช่นที่โบโลญญา และปารีส ปีเดียวกันนี้เองได้ก่อตั้งศูนย์พิเศษ
ขึ้นที่เยอรมนี ใช้เป็นสถานที่ฝึกในการจะปราบปรามพวกนอกรีตในเยอรมนี ซึ่งคนเยอรมันมี
ความไม่พอใจขบวนการนี้มาก และเรียกขบวนการนี้ว่า “The Sapanish priests” โดยมองเห็นว่า
เป็นขบวนการที่จะล่าดินแดนของสเปน

มิชชันนารีนิกายเยซูอิตในประเทศจีน ประมาณ ค.ศ. 1660

สมาคมเยซูอิต ไม่เป็นที่นิยมของพวกสมาคมต่าง ๆ ที่ตั้งมาก่อน เพราะพวกหัวเก่าไม่ชอบการที่พวกเยซูอิตไม่มีเครื่องแบบ และไม่ใช้วิธีการปกครองตามแบบสมาคมศาสนาโดยทั่วไป ไม่ชอบวิธีการที่ไม่มีการทรมานร่างกายเป็นวิธีล้างบาป ทั้งนี้เพราะพวกเยซูอิตต้องการให้สมาชิกมีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ และที่สำคัญต่างอิจาที่นิกายนี้ได้รับสิทธิพิเศษจากสันตปาปา เช่น ไม่ต้องจ่ายภาษี และไม่ต้องขึ้นกับพระชั้นผู้ใหญ่ใด ๆ จะรายงานผลงานโดยตรงไปยังสันตปาปาที่กรุงโรม

การประชุมสังคายนาแห่งเมืองเทรนต์ (Council of Trent) เป็นอีกวิธีการหนึ่งของการปฏิรูปศาสนาของฝ่ายคาทอลิก กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1545 ในสมัยของสันตปาปาปอลที่ 3 ได้เรียกประชุมทางศาสนาที่เมืองเทรนต์ (Council of Trent) จากการประชุมในครั้งแรกได้อภิปรายตกลงเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐาน 3 ข้อ คือ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระคัมภีร์ เรื่องความเชื่อหรือความศรัทธาเท่านั้นที่จะนำเราไปสู่ความรอด และเรื่องพิธีรับศีลล้างบาป ซึ่งเป็นข้อกรณีพิพาทในครั้งที่ลัทธิเชอร์แยกตัวออกมาจากโรมันคาทอลิกแต่การประชุมในครั้งแรกนี้แทนที่จะจบลงด้วยการประนีประนอมกลับเป็นการเริ่มต้นของยุคการขัดแย้ง

การประชุมครั้งที่ 2 จัดขึ้นในปี ค.ศ. 1562 ซึ่งห่างจากการประชุมครั้งแรกเป็นเวลาถึง 10 ปี ในครั้งนี้ที่ประชุมอภิปรายถึงปัญหาความเป็นอยู่ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และการศึกษาของพระ อาทิจ พระองค์เดียวดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง เพราะตำแหน่งส่วนมากนำเงินมาให้ องค์สันตปาปาได้ยอมให้มีการอภิปรายถึงข้อเหล่านี้ได้อย่างเสรี และทรงสัญญาว่าจะจัดการปฏิรูปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระองค์ต้องการป้องกันมิให้พวกนักปฏิรูปหันมาอภิปรายเรื่องส่วนตัว

สำหรับปัญหาอันสุดท้ายที่สันตปาปาต้องการเป็นอย่างมากที่จะไม่ให้มีโอกาสดำพุดกันคือ ฐานะและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ของตำแหน่งสันตปาปาเอง อาทิเช่น ปัญหาที่ว่าอำนาจต่าง ๆ ที่พวกพระและพระสังฆราชอยู่นั้นเป็นอำนาจที่มาโดยตรงจากพระเจ้า หรือเป็นอำนาจที่สันตปาปาประทานมาให้ในฐานะเป็นตัวแทนของพระองค์ ทว่าสันตปาปาก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ปัญหานี้ถกเถียงกันมากในการประชุมครั้งที่ 3 อย่างไรก็ตามเมื่อการประชุมสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1566 ผลปรากฏว่า สันตปาปาเป็นฝ่ายมีชัย และสันตปาปามีตำแหน่งฐานะที่มั่นคงขึ้น ดังนั้นผลที่แท้จริงของการประชุมเมืองเทรนต์มิใช่แต่เพียงโจมตีโปรเตสแตนต์เท่านั้น ทว่าแสดงออก

ให้เห็นถึงการที่คาทอลิกกลุ่มหนึ่งได้ต่อต้านคาทอลิกอีกกลุ่มหนึ่ง โดยผลจะออกมาเป็นการคงไว้ซึ่งอำนาจของสันตปาปาตามจุดมุ่งหมาย

ผลสะท้อนก็มีต่อสังคมจากการต่อต้านการปฏิรูปศาสนา นั่นก็คือการที่ทางอาณาจักร (บางแห่ง) ร่วมมือกับศาสนจักรคัดสรรภาพด้านการแสดงความคิดเห็น การอ่าน การเขียนลงไปอย่างมาก มีการสั่งเผาหนังสือที่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของทางศาสนจักร หรือมีเจตนาที่ห้ามอ่านหนังสือบางเล่มหรือข้อเขียนทั้งหมดของนักเขียนบางคน เช่น หนังสือของอีร์สมุส และหนังสือของพวกโปรเตสแตนต์เป็นต้น ปฏิกริยาดังกล่าวนี้แสดงผลออกมาแม้แต่ในงานศิลปะ ศิลปะบาโรกของศตวรรษที่ 7 ถึงกับได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “Jesuit style” เป็นผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของระบบศักดินา ชนชั้นสูงของสังคม และชัยชนะของศาสนา

พื้นที่-ประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ภายหลังจากการปฏิรูปศาสนา

